

Wiesław Romanowicz

(Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Białej Podlaskiej)

Opinie młodzieży wobec wybranych problemów pogranicza w kontekście edukacji regionalnej

W wielu opracowaniach termin pogranicze jawi się nam jako termin wieloznaczny i niesamodzielny. Często występuje równolegle z podobnymi terminami jak: peryferia, granice czy kresy. Przedstawiciele nauk społecznych podejmują ten termin opisując problematykę związaną z narodami, grupami etnicznymi bądź kulturami, które ukształtowały dane społeczności.

Nabywanie tożsamości regionalnej i jej zintegrowania z innymi płaszczyznami konstytuującymi strukturę osobowości młodego człowieka jest procesem nadzwyczaj ważnym, szczególnie w kontekście przemian społeczno-kulturowych i stanowi jeden z celów ukierunkowanej na wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży edukacji regionalnej. Tożsamość regionalna jest jednym z aspektów globalnie ujmowanej tożsamości, a w tym samym nieodłącznym komponentem osobowości, związanym z życiem ludzkim – w jego wymiarze jednostkowym i społecznym. Odkrycie tożsamości regionalnej i zintegrowanie jej z pozostałymi elementami struktury osobowości nadaje kierunek wzrostowi, umożliwiając wszechstronny rozwój¹.

Ważnym okresem dla kształtowania się tożsamości regionalnej jest okres adolescencji, kiedy młodzież odkrywa własne ja, swój własny świat wewnętrzny i poszukuje odpowiedzi na pytania: „Jakie jest moje miejsce w społeczeństwie?”, „Kim jestem?”, a przez to próbuje określić własną tożsamość.

¹ A. Zellma, *Edukacja regionalna a kształtowanie tożsamości regionalnej współczesnej młodzieży*, „Kwartalnik Edukacyjny”, nr 2/2002, s. 26.

Poczucie tożsamości regionalnej lokuje młodego człowieka w przestrzeni odpowiadzi na pytanie: „Kim jestem jako osoba żyjąca w określonym środowisku regionalnym?”, „Jakie są moje «korzenie»?”, „Do jakiej wspólnoty regionalnej przynależę?”, „Dokąd zmierzam?”²

Proces odkrywania i kształtowanie tożsamości regionalnej jest długotrwały. Edukacja regionalna – jak pisze A. Zellma – jest koncepcją pedagogiczną podkreślającą dydaktyczno-wychowawcze znaczenie lokalnego dziedzictwa kulturowego dla integralnego rozwoju człowieka, zorientowaną na poznanie młodzieży oraz umiłowanie najbliższego środowiska życia, najpierw dzieci i młodzieży, a w przyszłości twórczych i aktywnych obywateli małej ojczyzny. Realizacja tak określonej edukacji jawi się jako niezbędny element nauczania wychowującego, ukierunkowanego nie tylko na przekaz wiedzy, ale i na wspomaganie młodego pokolenia w kształtowaniu tożsamości jednostkowej i społecznej, nabywaniu umiejętności odkrywania i internalizowaniu znaczących dla jego integralnego rozwoju wartości, których nośnikiem jest kultura regionalna, narodowa i ogólnoludzka. Stąd też w edukacji regionalnej zwraca się uwagę na człowieka, jego niepowtarzalną wartość i godność, oraz podkreśla potrzebę wspomaganie go w integralnym rozwoju, w którym istotne miejsce zajmuje kształtowanie tożsamości regionalnej i związanych z nią postaw świadomego oraz odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu regionu³.

Edukacja regionalna zwrócona jest na podejmowanie działań w zakresie kształtowania u młodego pokolenia określonego regionu, przywiązania do niego i świadomego kształtowania więzi emocjonalnych z tzw. małą ojczyzną, tj. z tym obszarem, gdzie się człowiek urodził czy też w którym żyje na co dzień i spędza część lub całe życie. W toku edukacji uczniowie powinni osiąść możliwie najszerszą wiedzę, jak również przeświadczenie o miejscu i roli, jaką spełnia kultura regionalna nie tylko czerpiąc, ale i wnosząc swój wkład w kulturę narodową, europejską i światową⁴.

Bardzo ważny jest przekaz dziedzictwa kulturowego danego regionu, a więc to co wiąże się przestrzenią, tradycją, jak i z teraźniejszością zwróconą ku przyszłości. Treści realizowane w edukacji regionalnej obejmują szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe w regionie, a więc takie jego płaszczyzny, jak: kultura materialna (budownictwo, strój), intelektualna (literatura, dorobek naukowy), religijna (całokształt przekonań i wierzeń religijnych), etyczna (etos), społeczne (postawy społeczne), techniczna (cały dorobek techniczny), estetyczna (twórczość artystyczna)⁵.

Wymienione dziedzictwa kulturowego regionu są nośnikami wartości: intelektualnych, moralno-społecznych, materialnych, religijnych i jako takie winny być przekazywane w toku edukacji regionalnej. Wartości te oddziałują na wszystkie sfery człowieka umożliwiając mu wielopłaszczyznowy rozwój.

² Tamże, s. 26.

³ Tamże, s. 27.

⁴ *Ministerstwo Edukacji Narodowej, Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe*, Warszawa 1995, nr DKO-4030-50/95/ER, s. 11.

⁵ H. Skorowski, *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu*, Warszawa 1990, s. 125.

Edukacja regionalna jest więc *sui generis locus* integralnego, a zarazem naturalnego rozwoju osoby, a więc takiego rozwoju, który odpowiada wrodzonym właściwościom, uzdolnieniom, tradycji poszczególnych grup i umożliwia realizację procesu wychowania dojrzałego człowieka zakorzenionego w dziedzictwie swoich przodków, a przez to mającego poczucie własnej podmiotowości i tożsamości⁶.

Dziedzictwo kulturowe umożliwia dzieciom i młodzieży urzeczywistnienie własnej podmiotowości. Dokonuje się to poprzez odkrywanie tożsamości osobowej i tzw. zakorzenienia, co prowadzi do realizacji własnej podmiotowości i daje poczucie bycia u siebie, a tym samym bycia sobą. To zaś ma dalsze konsekwencje w postaci aktywności, jaką młody człowiek podejmuje w regionie i na rzecz wspólnoty regionalnej, w tym także eklezjalnej⁷.

Właściwie ukazane wartości, tkwiące w dobrach kultury regionalnej angażują wychowanków w taki sposób, że czują się oni niejako zmuszeni do zajęcia wobec nich postawy i podjęcia się ich realizacji, co znajduje wyraz w poszanowaniu dziedzictwa kulturowego w regionie, trosce o jego przekaz kolejnym pokoleniom oraz podjęciu działań celem pomnożenia dóbr kultury regionalnej. To poczucie dziedzictwa kulturowego i odkrycie wartości w nim tkwiących angażuje również inne sfery wychowanków, a więc sferę emocjonalną i wolitywną⁸.

Ważnym elementem w edukacji regionalnej jest pojęcie jej tożsamości związanej z licznymi terminami pokrewnymi takimi jak np. tożsamość indywidualna, społeczna czy kulturowa. Tak określaną tożsamość można rozpatrywać wielowymiarowo i wieloaspektowo, przyjmując perspektywę socjologiczną, geograficzną, historyczną, etnograficzną. W wychowaniu bardzo ważna jest perspektywa psychologiczna. Kluczem jest indywidualna identyfikacja z regionem, jego społecznością, szeroko rozumianą kulturą, a także dziedzictwem kulturowym regionu.

Ta identyfikacja zapewnia poczucie przynależności do określonej wspólnoty regionalnej i pomaga człowiekowi zakorzenić się w konkretnym regionie, a także dostrzec różnice oraz podobieństwa pomiędzy jednostkami reprezentującymi różne wspólnoty regionalne. Wyraża się ona w gotowości do altruistycznych działań na rzecz regionu i jego społeczności czy zbiorowości. W tak ujmowanej tożsamości ważna jest samoświadomość przynależności i odrębności etycznej, rozumiana jako przeżycie psychiczne o charakterze intencjonalnym, tzn. wyrastające na bazie takich elementów jak: wspólnota, kultura, terytorium regionalne⁹.

Przeżycia i akty psychiczne tworzą poczucie społeczne, gdy identyczne w swej treści są właściwością wielu jednostek i gdy pewne treści indywidualnych przeżyć – związanych ze świadomością wspólnoty losu, języka, kultury, historii, wspólnych działań, korzyści i wspólnej z innymi odpowiedzialności za kształt grupy regionalnej

⁶ H. Skorowski, *Znaczenie wartości kultury regionalnej w procesie rozwoju i wychowania młodego pokolenia*, [w] S. Bednarek, *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, Wrocław 1999, s. 49.

⁷ H. Skorowski, *Dziedzictwo kulturowe w regionie*, [w] *Szkola a regionalizm*, red. A. Kociszewski, Ciekachów 1996, s. 19.

⁸ A. Zellma, *Edukacja...*, dz. cyt., s. 29.

⁹ M. Melchior, *Spoleczna tożsamość jednostki*, Warszawa 1990, s. 20.

– konkretna jednostka podziela z innymi i uznaje za wartościowe. W ten sposób tworzy się poczucie tożsamości regionalnej, rozumiana jako społeczna świadomość przynależności do określonej wspólnoty regionalnej i odrębności wynikającej z tej przynależności oraz kształtuje społeczną identyfikację z małą ojczyzną.

W kształtowaniu tożsamości regionalnej ważne jest świadome realizowanie, zróżnicowanych pod względem merytorycznym procesów edukacyjnych. Wielką rolę ma tu do spełnienia edukacja regionalna.

W toku tej edukacji młodzież ma umożliwić poznania siebie, własne ja, własnych korzeni i doświadczenia własnej podmiotowości, a następnie poznać dzieje regionu, charakterystyczne dla niej dobra kulturowe i nabyć umiejętności w zakresie wydobywania wartości, jakim nośnikiem jest kultura regionalna. Zróżnicowany zasób wiedzy ma charakter naukowy, ale i potoczny. Tworzy go wiedza o własnym środowisku regionalnym, w wymiarze minionych dziejów, jak i możliwości jego rozwoju w bliskiej i dalekiej przyszłości.

Ważna jest wiedza o lokalnych strukturach, rozwiązaniach politycznych, o lokalnej topografii, o wielokulturowości, koniecznych przeobrażeniach cywilizacyjnych regionu, wiedza o genezie i literaturze regionalnej i lokalnej kulturze materialnej.

Nie mniej ważne dla kształtowania tożsamości regionalnej młodzieży są pielęgnowane w rodzinie zwyczaje i tradycje regionalne oraz całościowa wymiana wartości i doświadczeń życiowych pomiędzy pokoleniami konstytuującymi wspólnotę małżeńską. Ważne są tu zwyczaje związane z Wielkanocą, Bożym Narodzeniem, Dniem Wszystkich Świętych, zawarciem związku małżeńskiego, narodzinami dziecka, różnymi jubileuszami. Rodzice oddziałują całą swoją osobowością, zainteresowaniami i postawą wobec dóbr kulturowych. W toku interakcji w rodzinie ma miejsce bezpośrednia wymiana myśli oraz transmisja regionalnych wartości społeczno-kulturowych¹⁰.

Prawidłowo realizowana w rodzinie i szkole edukacja regionalna przyczynia się nie tylko do poznania regionalnego dziedzictwa kulturowego w jego wymiarze materialnym, ale także pomaga w odkrywaniu wartości, jakich nośnikiem jest to dziedzictwo, przygotowuje do identyfikacji z tymi wartościami, uczy dostrzegać ich znaczenie w integralnym rozwoju. W ten sposób edukacja regionalna zmierza do kształtowania tożsamości regionalnej młodzieży i wskazuje na potrzebę zaangażowania się w funkcjonowanie wspólnoty regionalnej z jednoczesnym odkryciem się na inne grupy regionalne i narodowe.

Ważna jest rola wychowawców, ich postawa wobec regionalnego dziedzictwa kulturowego i zaangażowania na rzecz wspólnoty regionalnej. Zadaniem wychowawców jest nie tylko teoretyczne nauczanie, ukazywanie istoty tożsamości regionalnej i jej dynamiki czy też integralnego związku z tożsamością mimowolną w znaczeniu osobistym jednostki, ale także wprowadzenie młodzieży w środowisko regionalne i organizowanie sytuacji wychowawczych umożliwiających młodzieży doświadczenie przynależności do konkretnej wspólnoty regionalnej, wskazujących na podobieństwo z innymi osobami przynależącymi do konkretnej wspólnoty regionalnej, a

¹⁰ A. Zellma, *Edukacja...*, dz. cyt., s. 32.

także przybliżających świadomość wspólnych działań w regionie i formujących poczucie odpowiedzialności za kształt wspólnoty regionalnej.

Ważna jest wiedza wychowawców w zakresie struktury regionu, jego specyfiki społeczno-kulturowej i charakterystycznego dla niego dziedzictwa kulturowego oraz wartości, jakich jest ono nośnikiem.

Współczesna młodzież stykając się z procesami społeczno-kulturowymi, poszukuje własnej autonomii i autentycznej wolności w ramach codziennej egzystencji, pozwalających w pełni urzeczywistniać, jak też rozwijać siebie, własną osobową godność, doświadczać własnej podmiotowości oraz podejmować altruistyczne działania na rzecz regionu i jego społeczności. Stąd też edukacja regionalna współczesnej młodzieży jawi się jako istotne dla wszechstronnego rozwoju dobro.

Tylko dzięki bliskim, bo związanym z regionem, a zarazem prawdziwym wartościom współczesna młodzież może rozwijać w sobie człowieczeństwo, stawać się sobą i wzrastać jako osoba dojrzała.

Założenia metodologiczno-badawcze

Przystępując do realizacji postulatu zawartego w temacie niniejszego opracowania, a dotyczącym poznaniu opinii młodzieży wobec pogranicza w kontekście edukacji regionalnej chciałbym naszkicować problemy badawcze, które zamierzam rozstrzygnąć.

We wszelkich analizach naukowych formułowanie problemu badań stanowi niezbędny składnik całego procesu badawczego, ma to na celu realizację celów ogólnych, jak również wskazanie poziomu i zakresu wiedzy dotyczącej danego tematu. W naszym przypadku jest to zadanie nowe ponieważ na pograniczu Południowego Podlasia nikt kompleksowych badań w wymiarze społecznym nie prowadził. W bibliotekach regionalnych znajduje się wiele materiałów dotyczących naszego regionu, lecz jest bardzo mało opracowań opisujących stan świadomości regionalnej mieszkańców. Niniejsze opracowanie nie pretenduje oczywiście do wyjaśnienia wszystkich zjawisk społeczno-kulturowych, jakie tutaj występują, ma ono na celu jedynie podjęcie ogólnej refleksji nad problematyką pogranicza, widzianą z perspektywy młodych ludzi. Analiza materiału empirycznego pozwoli nam nie tylko na poznanie niektórych postaw młodzieży wobec środowiska zamieszkania, lecz ukaże realny stosunek badanych do pogranicza jako wartości. Mam nadzieję, że powyższe dociekania skłonią innych badaczy regionu Południowego Podlasia do szerszego i bardziej szczegółowego poznania tego regionu, co w konsekwencji może być wykorzystane do jego promocji i rozwoju.

W związku z powyższym naszkicowałem zagadnienia, które pełnią rolę wskaźników, których analiza powinna dać wystarczającą odpowiedź na postawione poniżej problemy:

- czy młodzież dostrzega specyfikę miejsca swojego zamieszkania?;
- które instytucje kształtują specyfikę regionu?;
- czy różnorodność regionu stanowi wartość dla młodzieży?

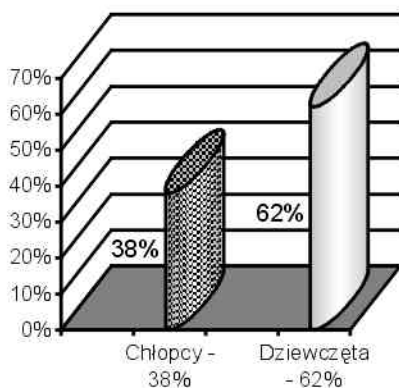
Organizacja i przebieg badań

Badania zorganizowano w marcu 2005 r. Przeprowadzono je w formule badań grupowych, które polegały na zebraniu badanych w jednej sali i poproszono o wypełnienie przygotowanych uprzednio ankiet.

Każda ankieta zawierała 18 pytań, były to pytania zamknięte i otwarte. Przed rozdaniem ankiet prowadzący badania wyjaśnił młodzieży cel badań i udzielił krótkiego instruktażu dotyczącego technicznej strony badań. Nie określono czasu wypełniania ankiet, ponieważ uwzględniono różnorodne możliwości badanych pod względem intelektualnym.

Badani to uczniowie I i II klas, Liceum Ogólnokształcącego w Terespolu oraz uczniowie III klas Gimnazjum z Kodnia. Ogółem w badaniach wzięło udział 116 uczniów, w tym 72 stanowiły dziewczęta.

Diagram nr 1. Struktura płci badanych.

Specyfika Południowego Podlasia w kontekście instytucji społeczno-kulturalnych

Specyfiką południowego Podlasia było zamieszkiwanie tych ziem przez wiele narodów, które na przestrzeni wieków ukształtowały charakterystyczną kulturę, która wyrażała się specyficznym językiem, odrębnymi obyczajami, zwyczajami i odmiennością religijną. Pierwotnie Podlasie zamieszkiwały różne szczepy słowiańskie, następnie w wyniku najazdów przybyli tutaj Polacy, Rusini, Tatarzy i Litwini. Ta mozaika narodowa poprzez bezpośrednią styczność oraz wzajemne przenikanie bezpośrednio wpłynęła na formowanie się tożsamości miejscowej ludności.

W przypadku południowego Podlasia warty odnotowania jest fakt, że mieszkające obecnie wszystkie grupy etniczne i religijne są „u siebie”, czyli, że są autochtonami, że z „dziada pradziada” zamieszkują tę ziemię. Taka sytuacja spowodowała wytworzenie się wielu specyficznych norm i wartości. Specyfiką miejscowej ludności jest posługiwanie się własnym dialektem. Chociaż tą specyficzną mową posługuje się jedynie starsza część mieszkańców tego regionu, jednak wśród młodego pokolenia

zauważana jest umiejętność rozumienia tego dialektu. Fakt, że miejscowym dialektem posługuje się jedynie starsze pokolenie związane jest z procesem zmiany kulturowej całego środowiska. Rodzina przestała być jedynym czynnikiem kształtowania osobowości młodego pokolenia. Wraz z procesami industrializacji i urbanizacji, które były bezpośrednią przyczyną migracji młodzieży do szkół, a następnie do pracy, miejscowa ludność była zmuszona wejść w różne często specyficzne grupy, zaczęła pełnić w zastanym środowisku całkiem nowe role społeczne. Automatycznie przyjmowała nowe wzory zachowań i wartości, które bardzo często wynikały z potrzeby awansu zawodowego. W nowym środowisku i nowych okolicznościach następowała częściowa zmiana tożsamości kulturowej. „Zmiana tożsamości – według E. Hałas – to zmiana sposobu definiowania siebie, swojej grupy odniesienia i swojego systemu ról”¹¹.

Kolejnym czynnikiem zmiany „matczynego języka” wśród mieszkańców pogranicza jest fakt, że miejscowy język był utożsamiany z wiejskością, prymitywnością, prostactwem był często niezrozumiały i śmieszny. Stąd używanie jego skazywało jednostkę na niższą pozycję społeczną i utrudniało upragniony awans społeczny. Ani szkoła, ani inne instytucje oświatowo-wychowawcze nie były w stanie, lub nie miały koncepcji wykorzystania tego faktu do celów edukacyjnych. Być może nowa reforma edukacji zwróci uwagę na bogactwo dialektów regionalnych.

Następną cechą Podlasia Południowego jest zróżnicowanie wyznaniowe. Na tym terenie od wieków nieodłącznie funkcjonują dwa Kościoły – rzymskokatolicki i prawosławny. Głównie te dwa nurty chrześcijańskie wpływały na kształtowanie się „tożsamości pogranicza”. W przeszłości często były przyczyną wzajemnych waśni i konfliktów, częściej dzieliły miejscową ludność niż łączyły. Powstało wiele antagonizmów, uprzedzeń i stereotypów, które co pewien czas zaczynają odżywać.

W chwili obecnej w obu Kościołach zaistniały formalne możliwości¹² ku wzajemnemu zbliżeniu i odkrywaniu siebie nawzajem. *Charta Oecumenica* mówi tak o pojednaniu narodów i kultur: „Wielość tradycji regionalnych, narodowych, kulturowych i religijnych uważamy za bogactwo Europy. Wobec licznych konfliktów, zadaniem Kościołów jest także wspólna służba na rzecz pojednania między narodami i kulturami”¹³. Należy mieć nadzieję, że stale poprawiające się stosunki międzykościelne na Południowym Podlasiu przyczynią się do ukształtowania człowieka otwartego, szanującego inność oraz widzącego w różnorodności i specyfice regionu bogactwo swojej tożsamości kulturowej.

Pisząc o instytucjach funkcjonujących w regionie, które najbardziej wpływają na podkreślenie odrębności regionalnej pragnę najpierw określić w czym badani widzą specyfikę regionu. Pytanie było tak sformułowane, że podczas zestawienia odpowiedzi udzielonych przez respondentów możemy nie tylko przedstawić specyficzne elementy regionu w którym młodzież mieszka, lecz również dowiedzieć się czy badani potrafią sensownie ustosunkować się do przedstawionych cech.

¹¹ E. Hałas, *Konwersja. Perspektywa socjologiczna*, Lublin 1992, s. 86.

¹² Mam tu na myśli uczestnictwo obu Kościołów w ruchu ekumenicznym i recepcji dokumentów, jakie oba Kościoły podpisały w prowadzonym dialogu teologicznym

¹³ *Charta Oecumenica. Wytyczne dla rozwoju współpracy Kościołów w Europie*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne”. Zeszyt specjalny, Warszawa 2002, s. 165.

Tabela 1. Rangowy układ cech charakteryzujących Południowe Podlasie.

Ranga	Cechy charakteryzujące Południowe Podlasie	Wartość w %
1	Funkcjonowanie różnych wyznań i religii	40
2	Odrębności zwyczajowych i obyczajowych	31
3	Występowaniu charakterystycznego dialektu	13
4	Występowaniu mniejszości narodowych	11
5	Dzieje regionu	5

W przypadku funkcjonowania różnych religii młodzież bezbłędnie wymieniła te wyznania, czy religie, które rzeczywiście funkcjonują w regionie. Mam tu na myśli katolików, prawosławnych, świadków Jehowy i zielonoświątkowców. Są to konfesje, które najliczniej występują na badanym terenie i ze wskazań uczniów najbardziej kształtują specyfikę regionu.

Drugim w kolejności specyficznym elementem opisywanego regionu jest odrębność zwyczajów i obyczajów. Aby tę cechę uznać za największy wyróżnik regionu opowiedziało się 31% uczniów. Z wypowiedzi uczniów wynika, że największą odrębność stanowi różnica kalendarzy jakimi posługują się Kościoły prawosławny i katolicki. Jak widzimy i w tym przypadku dominował motyw religijny.

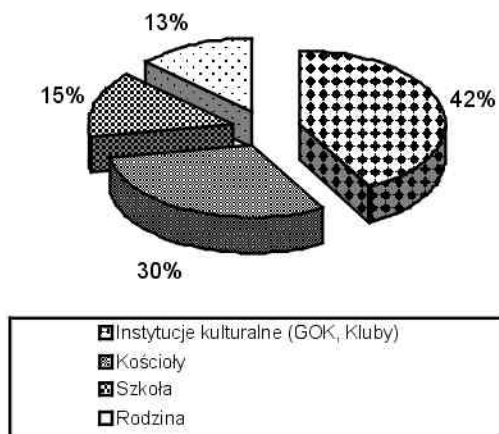
Znacznie mniej uczniów (13%) wskazało na występowanie dialektu, który charakteryzuje ten region. Należy podkreślić, iż tylko połowa badanych określiła ten dialekt za „chachłacki” lub „swój”, natomiast około 30% uczniów nie widzi w kwestii języka jakiegokolwiek zróżnicowania.

Występowanie mniejszości narodowych i specyficznych dziejów regionu, są według uczniów kolejnymi cechami, które charakteryzują odrębność Południowego Podlasia. Wśród mniejszości narodowych, jakie zamieszkują ten region badani wymieniali najczęściej Ukraińców i Białorusinów. Natomiast zabory i prześladowania unitów, były dla uczniów najważniejszymi elementami w historii Podlasia, które wpłynęły na odrębność tego regionu.

Cechą charakterystyczną wszystkich wypowiedzi było to, że dla młodzieży ogromną trudność sprawiło wskazanie jednej cechy, która stanowi najważniejszy element odrębności Południowego Podlasia w kontekście innych regionów Polski.

Poznajac opinie uczniów na temat specyfiki omawianego regionu, pragnę przedstawić, które instytucje w swojej działalności najbardziej eksponują specyfikę Południowego Podlasia.

Diagram nr 2. Instytucje kształtujące specyfikę Południowego Podlasia.

Wśród instytucji, które najszerszej i najintensywniej działają w dziedzinie społeczno-kulturowej na rzecz zachowania odrębności regionalnej badani wskazali na Gminny Ośrodek Kultury i Kluby działające w poszczególnych wsiach. Wśród działalności, jaką prowadzą wymienione instytucje należy wymienić organizowanie konkursów, festynów, spotkań czy funkcjonowania zespołów ludowych.

Kościół według uczniów eksponują głównie bogactwo religijne. Ich działalność nie wynika jednak z celowej działalności na rzecz regionu lecz z faktu samego ich występowania na tym terenie od wielu lat.

Na szkołę, jako instytucję, która również bierze czynny udział w procesie kreowania tożsamości regionalnej wskazało 15% uczniów. Z tego zestawienia wynika, że placówka oświatowa do której uczęszczają badani uczniowie w ograniczonym stopniu kreuje proregionalne postawy. Najczęstszą formą realizacji kształcenia regionalnego jest organizowanie rajdów po okolicach i konkursów. Z tego wynika, że oferta szkoły w tym zakresie jest bardzo uboga. Szkoła w minimalny sposób wykorzystuje różnorodność kulturową regionu w procesie oddziaływania na swoich wychowanków.

Jeszcze w mniejszy sposób na świadomość regionalną uczniów oddziałuje rodzina. Tylko 13% badanych stwierdziło, że ta instytucja jest najistotniejszą w kontekście podtrzymywania tradycji regionalnych. Jest to pewien sygnał świadczący o zmianach zachodzących w transmisji przekazów kulturowych w środowisku wiejskim.

Różnorodność kulturowa regionu jako wartość

Dążenia ku wartościom, chęć ich osiągnięcia stanowi dla człowieka jeden z ważniejszych celów życiowych. Wartości pełnią ważną funkcję w działalności człowieka, motywują go do działań oraz kształtują odpowiednie postawy wobec środowiska w którym żyje. Wyznaczają również normy, które określają ramy zachowań ludzkich w sferze moralnej, społecznej i zawodowej.

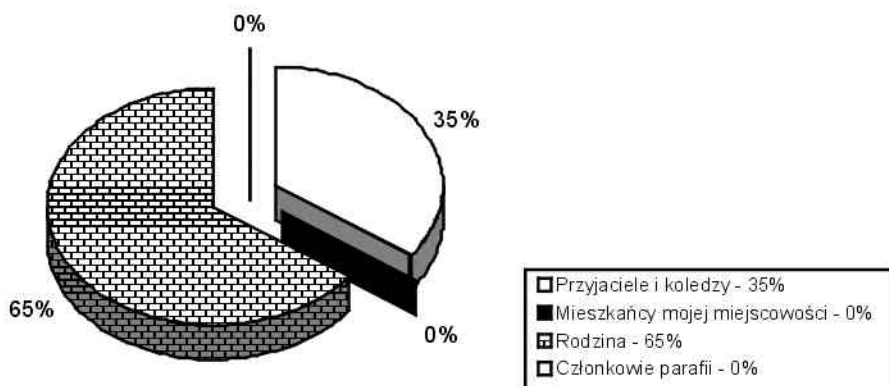
Refleksja, bądź określenie wartości wśród młodzieży posiada jeszcze inną funkcję (wymiar). Obok intensyfikacji powyższych określeń warto zwrócić uwagę, że refleksje nad wartościami w tej grupie wiekowej pozwala na określenie kondycji moralno-społecznej młodzieży poprzez wyznaczenie kierunku zmian, które nadają ostateczny sens ich życiu.

Opisanie ich jest niezmiernie trudne, bowiem młodzież w tym wieku nie ma jeszcze trwale określonych pryncypiów, wokół których buduje swoją tożsamość. Należy założyć, iż powyższe refleksje będą dotyczyły raczej preferencji wyborów różnych wartości niż rzeczowego stosunku wobec nich.

Są to poglądy młodych ludzi, którzy zaledwie wkraczają na drogę intensywnego poznania i głębokiej analizy nad konkretnymi sytuacjami czy wyborami. Z uwagi na wiek badanych warto przybliżyć, które osoby mają największy wpływ na kształtowanie świadomości badanych.

W związku z tym zapytałem respondentów: „Które z wymienionych poniżej osób, bądź grup społecznych mają dla Ciebie największe znaczenie?”

Diagram nr 3. Osoby znaczące w świadomości młodzieży.

Z diagramu wynika, że badani identyfikują się tylko z rodziną i przyjaciółmi. Ani mieszkańcy swojej miejscowości, ani członkowie parafii dla badanych nie mają żadnego znaczenia. Taki stan rzeczy obrazuje nam sytuację w której młodzież jest jeszcze na etapie socjalizacji pierwotnej i rolę „znaczącego innego” pełni rodzina i koledzy.

W naszym przypadku stanowi to ważny element naszych refleksji ponieważ mówi nam o tym, że opinie badanych kształtują się przez pryzmat opinii rodziców i kolegów. Stąd opis wartości młodzieży będzie utożsamiany z poglądem rówieśników i rodziców.

W związku z tym hierarchia wartości u badanych przedstawia się następująco.

Tabela nr 2. Wartości młodzieży w układzie rangowym.

Ranga	Rodzaj wartości	Wartość w %
1	Udane życie rodzinne	24
2	Zdobycie wykształcenia	20
3	Życie uczciwie i sprawiedliwie	19
4	Zdobycie pracy	16
5	Posiadanie przyjaciół i znajomych	15
6	Życie zgodnie z nakazami wiary	3
7	Szanować innych ludzi	2
8	Sukces zawodowy	1
9-10	Zdobycie władzę i życie dostatnie	0

Pisząc o randze wartości, które podziela badana młodzież, należy podkreślić, że wskazania respondentów są zbieżne z zestawieniem osób, które w życiu badanych są ważne. Tutaj młodzież również potwierdza ważność życia rodzinnego oraz zdobycie wykształcenia. Te sfery ludzkiego życia, są dla 44% badanych najważniejsze. Życie sprawami innych, zdobycie pracy i posiadanie przyjaciół, są elementem najważniejszych dla kolejnych 50% badanych.

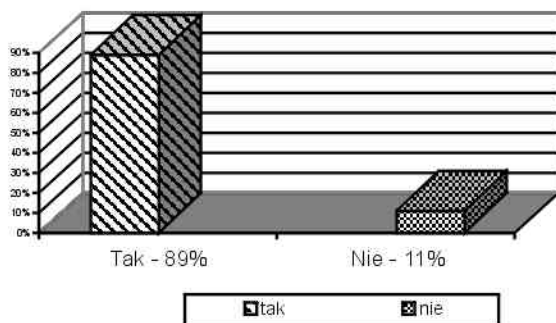
Wymienione wartości stanowią rdzeń wokół którego, koncentrują się wszystkie istotne elementy życia młodzieży. Stanowią kręgosłup moralno-etyczny, który wyznacza obecne postawy badanej młodzieży. Takie zestawienie mówi o najbliższych kierunkach działań, dążeń i opinii w sferze życia społecznego.

Należy uwypuklić, że życie dostatnie i chęć władzy w tej grupie wiekowej nie stanowi przedmiotu jakichkolwiek refleksji czy dążeń. Można przypuszczać, iż są zbyt młodzi, aby angażować swoją świadomość w sprawy zawodowo-materialne, czy polityczne.

Tylko 3% badanych uznało za największą wartość życie zgodnie z nakazami wiary. Tutaj można domniemywać, iż badani są ludźmi zbyt młodymi aby podjąć głębszą refleksję nad tą przestrzenią życiową, lub traktują sprawy wiary zbyt powierzchownie, sprowadzając je do uczestnictwa na lekcjach religii czy obowiązkowych praktyk. Zastanawia też daleka ranga wartości, która została określona jako szacunek do innych ludzi. Na takie relacje wobec innych osób zdecydowało się tylko 2% badanych.

W środowisku zróżnicowanym kulturowo szacunek do innych osób staje się bardzo ważnym elementem ludzkich interakcji. W naszym przypadku określenie tych postaw nastąpi poprzez analizę odpowiedzi na zadane badanym pytanie: „Czy wśród Twoich znajomych są koledzy bądź koleżanki, którzy pochodzą z rodzin w których kulturuje się odmienne zwyczaje, obyczaje, wierzenia itp.?”

Diagram nr 4. Kontakty z rówieśnikami o odmiennej kulturze.

Z diagramu możemy wyczytać, iż 89% badanej młodzieży ma kolegów bądź koleżanki, które charakteryzują się odmiennością kulturową. Taki obraz informuje nas, że młodzież dostrzega różnice w sferze wierzeń, zwyczajów i obyczajów u swoich rówieśników i nie stanowi to żadnej bariery – przynajmniej dla 89% – w nawiązaniu bliższych relacji.

Grupę 11% młodzieży nie można w sposób jednoznaczny określać, jako niechętnych do nawiązywania przyjaźni z rówieśnikami o odmiennej kulturze. Być może ta grupa młodzieży w ogóle nie zastanawia nad problemem odmienności kulturowej, która nie stanowi jakiegokolwiek bariery i uznaje, że nie warto nawet analizować tej kwestii, a wartości rówieśników lokują w innej przestrzeni społeczno – psychicznej swoich rówieśników. Ta ostatnia myśl jest najprawdopodobniej najbliższą prawdy, kiedy uwzględnimy fakt, że 98% badanych stwierdziła wprost, iż sytuacja odmienności kulturowej rówieśników nie przeszkadza im w nawiązaniu znajomości. Takie zestawienie upoważnia nas do stwierdzenia, że postawy uczniów wobec rówieśników, którzy identyfikują się odmiennością kulturową są pozytywne, a skala ich występowania jest ogromna. Tak pozytywne ustosunkowanie się do rówieśników nie jest odosobnione i łączy się z pozytywnymi postawami wobec różnorodności regionu.

Tabela nr 3. Opinie młodzieży nt. stwierdzenia „Czy różnorodność wyznaniowa, kulturowa, narodowościowa ludności mieszkającej obok siebie, jest bogactwem regionu?” (dane w %).

Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie	Trudno powiedzieć	Razem
62	30	2	2	4	100

Można powiedzieć, iż badana młodzież dość jednoznacznie uznała, że różnorodność wyznaniowa, kulturowa i narodowa jest bogactwem regionu. Taką postawę przyjęło 92% badanych, z czego 62% młodzieży o tym fakcie jest dogłębnie przekonana. Tylko 4% badanych nie widzi pozytywnych wartości wynikających ze zróżnicowania.

wania regionu. Stąd można wnioskować, iż dla nich pogranicze Południowego Podlasia nie stanowi ważnego elementu w życiu.

Podsumowanie

Podsumowując powyższe zestawienia należy stwierdzić, iż znaczna większość badanych pozytywnie odnosi się do różnorodności regionu, widzi w tym bogactwo, co stanowi doskonały punkt wyjścia w kierunku dalszej edukacji regionalnej, której celem jest poznanie odmiennych zachowań, zwyczajów, obyczajów, dialektów, religii czy historii regionu. Zamieszczone analizy należy ciągle pogłębiać, celem szczegółowego poznania opinii młodzieży na temat pogranicza, czy reakcji międzyludzkich w środowisku zróżnicowanym kulturowo, co w globalizującym się świecie jest sprawą ważną i konieczną w perspektywie rozwoju Południowego Podlasia.

Ustosunkowując się do problemów postawionych w tym opracowaniu możemy stwierdzić co następuje:

1. Ważnym problemem jaki chciałam rozwiązać była chęć poznania instytucji, które w swojej działalności najbardziej eksponują specyfikę Południowego Podlasia. Postawiłam hipotezę w której uważałam, że szkoła jest tą instytucją, która najczęściej przybliży problematykę pogranicza. Badania moje negatywnie zweryfikowały tę hipotezę i okazało się, że nie szkoła lecz Gminny Ośrodek Kultury i Kluby wiejskie najintensywniej funkcjonują w sferze kultywowania specyfiki pogranicza. Taką opinię podzieliło 42% badanych.
2. Podobna sytuacja przedstawia się w przypadku kolejnej hipotezy w której założyłam, że specyfikę pogranicza młodzież widzi w dziejach regionu i odrębności zwyczajowo – obyczajowej. Weryfikacja tej hipotezy nastąpiła w kwestii dziejów regionu. Losy regionu dla badanych nie stanowią specyfiki ich miejsca zamieszkania, lecz odrębność zwyczajowa i środowisko geograficzne są najistotniejszymi cechami pogranicza. Środowisko geograficzne stanowi dla 29% najważniejszy element regionu.
3. Należy stwierdzić, że młodzież widzi wartości jakie kreuje pogranicze, ponieważ 92% badanych uznało, że różnorodność wyznaniowa, kulturowa i narodowa jest bogactwem regionu. Potwierdzeniem takich opinii jest fakt, że 98% badanych stwierdziło, że odmienność kulturowa rówieśników nie przeszkadza im w nawiązywaniu przyjaźni i wzajemnych relacji.

Mając na uwadze ważność zasygnalizowanych tutaj problemów warto podkreślić, że edukacja wielokulturowa i międzykulturowa prowadzi do znacznego wzbogacenia kultury, odrzuca sterowanie, uwypukla istotę kultur oraz przygotowuje młodych ludzi do świadomego i aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo. Edukacja regionalna nie tylko wzbogaca jednostki ukazując inną kulturę, lecz zarazem umożliwia tworzenie własnej, prywatnej kultury.